

ПОШТОВА СЛУЖБА НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

Як відомо становлення поштової служби на Півдні України було пов'язано з запорозьким козацтвом. Ще Д.І. Яворницький звернув на це увагу на сторінках своєї найвідомішої праці – “Історії запорозьких козаків”. Зокрема дослідник описує історію виникнення поштової служби на землях Війська Низового та доводить свою розповідь до 1775 року, року ліквідації Запорозької Січі. А саме до 28 квітня 1775 року, коли було відкрито останній четвертий гін для з'єднання Полтави та відвойованих у турок фортець – Керч та Єнікале [1; 460]. Цей новий гін йшов якраз по фортецям Нової Дніпровської лінії. Тому постає питання, хто далі опікувався поштовою службою. Дана публікація це спроба дати відповідь на це питання.

Поштова служба на Запоріжжі почала формуватись ще в кінці XVII ст. тому в останню чверть XVIII ст. мала цілком сталий, випробуваний на практиці, устрій. Станції та сам шлях розташовувались по козацьким зимівникам, у середньому на відстані 20 верст одна від одної. Ця система була відпрацьована вже до автоматизму і була дуже важливою ланкою яка з'єднувала російські війська на Півдні України, і не лише, з командуванням. Однак, як зазначалось вище, в 1775 році після ліквідації Запорозької Січі та взагалі адміністративної системи Запоріжжя, ліквідується і козацька поштова система. Але катастрофи не відбувається пошта працює як і раніше.

Працюючи з документами з Російського державного архіву давніх актів нами було віднайдено цікавий документ. Це рапорт В.А. Черткова до князя Г.О. Потьомкіна, в якому зазначалось, що станом на 1786 рік поштову службу на Півдні України несуть колишні малоросійські козаки. Сам документ нам не пояснює, але зробимо спробу самі розібратися як відбулась ця заміна запорожців на малоросіян.

Справа в тім, що після ліквідації Запорозької Січі російський уряд зіштовхнувся з рядом проблем пов'язаних з руйнацією декількох служб, функціонування яких було дуже потрібно уряду. Перш за все це стосувалось дніпровських лоцманів та поштової служби. Як відомо дніпровські лоцмани після руйнації Січі розійшлися по домах і російському уряду довелося створювати лоцманську службу майже з нуля [2; 34-35]. З поштою справа була дещо іншою. Поштова служба не потребувала якихось особливих навичок які б могли передаватися від отця до сина або від вчителя до учня. Потрібна була лише спритність, витривалість, знання місцевості та гарні коні. Тому російський уряд нічим не ризикував коли замість запорожців поставив на ті ж самі станції малоросійських козаків, а подекуди і донських. Нові станції дійсно були розташовані по колишніх козацьких зимівниках та фортецях Нової Дніпровської лінії., що значно пришвидшило та полегшило доставку пошти. Так в документах знаходимо перерахування цих станцій “Лычково”, “Губиниха” (у Д.І. Яворницького – “зимівник Губи”), Кирилівська фортеця, Новогригор'ївська, Олександрівська, Петровська [3; арк. 177-178]. Таким чином, малоросійські козаки і несли службу до 1786 року, коли їх остаточно було замінено на донських. Це було пов'язано з тим, що 1784 року козацький устрій було скасовано і малоросійські козаки стали карабінерами.

Публікацію здійснено популярним способом, із збереженням граматичних та орфографічних особливостей документа. Твердий знак наприкінці слів опущено. Літери “і” та “Ъ” передані, відповідно, як “и” та “е”.

Джерела та література

1. *Яворницький Д.І.* Історія запорозьких козаків. – Т. 1 / Редкол.: П.С. Сохань та ін. – К.: Наукова думка, 1990. – 592 с.
2. *Бойко А.В.* До історії Дніпровських лоцманів // Південна Україна XVIII – XIX століття. Записки науково-дослідницької лабораторії історії Південної України ЗДУ. – Вип. 1. – Запоріжжя: РА Тандем-У, 1996. – С. 34 – 40.
3. Російський державний архів давніх актів, Ф. 16, Оп. 1, Спр. 787, Ч. 8.

№ 1.

28 февраля 1786.

Его СВЕТЛОСТИ

Высокопovelительному господину генерал фелдмаршалу, государственной военной коллегии президенту, Сентору Екатеринославскому и Таврическому генерал губернатору и разных ординов кавалеру князю Григорию Александровичу Потемкину.

Правителя Екатеринославского
наместничества и кавалера.

Рaпорт.

По предписанию вашей светлости в прошлом году ко мне последовавшему, дав я знать в то же время г-ну генерал майору и крепости Александровской обер каменданту Ланову, об отпуске всех находящихся в команде Его наднепровской линии малороссийских козаков в дома к их команде, и от него господина генерал майора получил в ответ сообщение, что оные, малоросейские козаки почти все занимаются в содержании почт, которых от Новомосковска до Кальмиуса состоит пятнадцать станций для возки ординарной почты, и следующих в Таганрог и в Кавказское наместничество куреров, почему и помянутых козаков отпустить нет возможности; а как почта в Таганрог и Кавказское наместничество учреждена, от Новомосковска чрез // Павлоград до Мариуполя, а для коммуникации с Днепровскою линию имеются таковые ж почтовые станции от Новомосковска до Александровской крепости, потому и остается устроить почту от крепости до крепости, начиная от Александровской до крепости Петровской, для чего и сообщил я к помянутому господину генерал майору Ланову, дабы он оставя на время из тех бывших козаков, на каждой станции по шести человек, отпустил протчих всех в их дома, о чем вашей светлости сим донося, покорнейше прошу, на смену и сим остающимся по прописанной необходимой надобности, бывшим козакам, повелеть господину генерал поручику и кавалеру Текелии, отрядить к господину генерал майору Ланову пятьдесят человек донских козаков, как для сообщения крепостей на Днепровской линии, так и для других нужных употреблений.

[Підпис]

№ 297

февраля. 15го.

1786 года

Кременчуг

РДАДА, Ф. 16, Оп. 1, Спр. 693, Ч. 5, Арк. 74 – 74 зв.

№ 2.

Расписание				
о состоящих а Азовской губернии почтовых станциях с показанием от одной до другой верст и поскольку на каждой лошадей содержат.				
декабря [] дня 1776 года				
от крепости	в каких местах расположены станции	Число верст	Число лошадей	где донскими лошадьми станции содержатца
от крепости Белевской чрез Новосклицу нановую линию до крепости Петровской.	Крепости Белевской	24	20	
	Докрепости Козловской	13	16	
	Дольчкова	13	6	